

An Analysis of the Individual and Social Effects of Qur'anic Education in Light of the Thought of the Supreme Leader

Najibeh Abbasi Rostami

Master's degree, Department of Management; Level 2 student, Al-Zahra University, Qom, Iran.
najibeh.abbasi@yahoo.com

Abstract

The Qur'an is the book of education and guidance. Almighty God, by commissioning the Messenger of Allah (peace be upon him), announced to humankind the most complete educational program through the verses of the Holy Qur'an. Human beings, by being nurtured in the light of the Qur'an, can attain perfection and experience the *pure life* (*hayāt tayyibah*) promised in it. The topic of Qur'anic education is also one of the issues emphasized by the Supreme Leader, as reflected in his statements and speeches. From his perspective, not only the morality and behavior of individuals but also society and the living environment must be Qur'anic. This study was conducted with the aim of answering the question: what are the individual and social effects of Qur'anic education based on the thought of the Supreme Leader? The research method is descriptive-analytical. Among the individual effects of Qur'anic education highlighted in the Supreme Leader's statements are intellectual awakening and rational consciousness, increased guidance and reduced deviation in individuals, strengthening of willpower, attainment of perfection and personal happiness, and individual vitality. As for the social effects, the Supreme Leader points to awakening and insight within society, resistance against oppression, internal stability and societal progress, unity, defense of the oppressed and the rights of the people, struggle against traitors, and victory over external enemies. Thus, Qur'anic education, in the thought of the Supreme Leader, is a comprehensive process that, by creating a fundamental transformation in the individual, provides the groundwork for the realization of a powerful, conscious, and progressive Islamic society.

Keywords: Education, Qur'anic Education, Ayatollah Khamenei.

Received: 2023/11/22 ; **Revision:** 2024/01/10 ; **Accepted:** 2024/02/08 ; **Published online:** 2024/04/08

Publisher: Teacher-Propagator Training Center of Seminaries
<https://tarbiatmotali.ismc.ir/>

Article type: Research Article
© the authors

بررسی آثار فردی و اجتماعی تربیت قرآنی با توجه به اندیشه‌های مقام معظم رهبری

نجیبه عباسی رستمی

کارشناسی ارشد، گروه مدیریت؛ طلبه سطح دو، جامعه الزهراء(س)، قم، ایران. najibeh.abbasi@yahoo.com

چکیده

قرآن کتاب تربیت و هدایت است. خداوند متعال با مبعوث کردن رسول الله(ص) کامل‌ترین برنامه تربیتی خود را در قالب آیات قرآن کریم بر بشریت اعلام کرد. انسان‌ها با تربیت در پرتو قرآن می‌توانند به کمال رسیده و حیات طیبه‌ای که در قرآن وعده داده شده را تجربه کنند. موضوع تربیت قرآنی یکی از موضوعات مورد تأکید مقام معظم رهبری نیز می‌باشد که در بیانات و سخنرانی‌های ایشان به چشم می‌خورد. از منظر ایشان نه تنها اخلاق و رفتار افراد، بلکه جامعه و محیط زندگی نیز باید قرآنی باشد. پژوهش حاضر با هدف پاسخگویی به این پرسش که تربیت قرآنی براساس اندیشه‌های مقام معظم رهبری چه آثار فردی و اجتماعی دارد، انجام شد. روش پژوهش توصیفی-تحلیلی است. ازجمله آثار فردی تربیت قرآنی که در بیانات مقام معظم رهبری به چشم می‌خورد، می‌توان به تفکر و بیداری عقل، افزایش هدایت و نقصان گمراهی در فرد، تقویت اراده، کمال و سعادت فردی، و نشاط فردی اشاره کرد. بیداری و بصیرت در جامعه، مبارزه با ظلم، استحکام درونی و پیشرفت جامعه، اتحاد، دفاع از مظلومین و حقوق مردم، مبارزه با خائنان و پیروزی بر دشمنان خارجی نیز ازجمله آثار اجتماعی تربیت قرآنی است که مقام معظم رهبری به آن اشاره کرده‌اند. بدین ترتیب، تربیت قرآنی در اندیشه رهبری، یک فرآیند همه‌جانبه است که با ایجاد تحول بنیادین در فرد، بستر لازم برای تحقق یک جامعه اسلامی مقتدر، آگاه و پیشرو را فراهم می‌آورد.

کلیدواژه‌ها: تربیت، تربیت قرآنی، آیت‌الله خامنه‌ای.

۱. مقدمه

قرآن کریم، کتاب آسمانی اسلام، نه تنها منبع هدایت و راهنمایی بشر در مسیر زندگی است؛ بلکه برنامه‌ای جامع و دقیق برای تربیت انسان در ابعاد مختلف ارائه می‌دهد. تربیت قرآنی فرآیندی است که براساس تعالیم و آموزه‌های قرآن کریم، انسان را به سوی کمال و سعادت حقیقی رهنمون می‌سازد. قرآن کریم از غنی‌ترین کتاب‌های عالم در تربیت (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۱۵، ص ۴۱۵) و گنجینه‌ای گران‌بهاء از اصول جاودانه و همیشگی تعلیم و تربیت است که اهداف تعلیم و تربیت را پیش روی همه عالمیان مطرح و با زیبایی هرچه تمام‌تر همه را به مسیر تعلیمی و تربیتی خود دعوت می‌کند (علاءالدین، ۱۳۸۷). قرآن کریم اولین و معتبرترین منبع پیروان دین مبین اسلام و برنامه کامل زندگی معتقدین به دین اسلام است. با توجه به اعتقاد ما مسلمانان به این کتاب آسمانی، فهم این کتاب و عمل به دستورات آن از مهم‌ترین اهداف تربیت اسلامی محسوب می‌شود (امیرزاده، ۱۴۰۱). قرآن بر تربیت، تأکید فراوان دارد و از منظر تربیتی می‌توان گفت: «قرآن برای پرورش افراد بشر فرود آمده است؛ زیرا همه آیات قرآن دارای پیام تربیتی هستند و آیه‌ای در قرآن وجود ندارد که ناظر به تربیت انسان نباشد» (احسانی، ۱۳۸۷). انبیاء برای تربیت بشر و انسان‌سازی از طرف خداوند متعال آمده‌اند و تمامی کتب انبیاء - خصوصاً کتاب مقدس قرآن کریم - سعی در تربیت انسان‌ها دارد. چراکه با تربیت انسان، عالم اصلاح می‌شود (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۱۴، ص ۱۵۳). تعلیم و تربیت انسان چیزی است که با شأن قرآن همخوانی دارد و شاید بتوان مدعی شد که مهم‌ترین فلسفه نزول قرآن، پرورش روحی و معنوی افراد بشر است؛ زیرا فلسفه نزول قرآن نمی‌تواند جدای از فلسفه بعثت پیامبر اکرم (ص) باشد. خداوند در آیات متعدد قرآن، هدف و فلسفه رسالت پیامبر (ص) را تعلیم و تربیت معرفی کرده است (احسانی، ۱۳۸۷). امام خمینی بیان فرمودند: «ما باید کتابمان قرآن باشد. معنایش نه این است که فقط بگوییم کتاب ما قرآن است، بلکه باید با او به تربیت انسانی برسیم و اجتماع خودمان را اصلاح کنیم» (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۱۰، ص ۵۳۰). مقام معظم رهبری نیز به مسئله تربیت قرآنی توجه کردند. طبق گفته ایشان: «در نظام اسلامی باید احکام و سبک زندگی اسلامی پیاده شود و فرهنگ جامعه در همه ابعاد، منطبق بر آموزه‌های قرآنی باشد» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۶/۰۱/۲۱). ایشان همچنین به آثار متعددی که تربیت قرآنی بر فرد و جامعه دارد، اشاره کرده‌اند. با توجه به اهمیت تربیت قرآنی، بررسی آثار و نتایج آن نیز از اهمیت قابل توجهی برخوردار است. در زمینه تربیت قرآنی و آثار و پیامدهای آن، پژوهش‌های مختلفی صورت گرفته که در ادامه به چند مورد آن به عنوان پیشینه پژوهش حاضر اشاره می‌شود:

اکرمی (۱۳۹۹)، پژوهشی با عنوان «بررسی اشتقاق و کاربردهای تربیت و ربوبیت در قرآن در رهیافت

به مفهوم تربیت قرآنی» انجام داده است. این مقاله با واکاوی آراء لغت‌شناسان و نیز مفسران قرآن کریم، با روش استناد به ۱- کاربردهای قرآنی ربوبیت و تربیت و فرض اشتقاق آن از چند ریشه «رب و ربا و ربو»، ۲- و با نظر به همپوشانی و قلمروهای مشترک معنایی، ۳- و همایی مفاهیم و اصطلاحاتی که ناظر به فرهنگ تربیتی قرآن‌اند و به‌نوعی در دستیابی به مفهوم درست «تربیت» و چگونگی و مراحل آن نقش دارند، سعی کرده آنها را به‌مثابه درآمد نظریه و مفهوم تربیت قرآنی معرفی نماید.

جزایری و ناظمی (۱۳۹۸)، پژوهشی با هدف بررسی و تبیین شیوه‌های کلی تربیتی قرآن به روش تحلیلی-اسنادی انجام دادند. نتایج پژوهش نشان داد که روش‌های متعددی در زمینه تربیت قرآنی براساس حوزه تأثیر، نوع تأثیر، ابعاد و ساحت‌های تربیت، گستره و قلمرو روش‌های تربیتی، براساس نتیجه روش، از جهت اشتراک و اختصاص و روش‌های عام و خاص تربیت قرآنی وجود دارد.

پژوهشی با عنوان «مراحل تربیت قرآنی از منظر علامه طباطبائی در تفسیر المیزان» توسط بهره‌مند و همکاران (۱۳۹۵) نیز انجام شده است. در این پژوهش، برخی از اندیشه‌های تفسیری علامه طباطبائی، با هدف صورت‌بندی مراحل تربیت قرآنی مدنظر قرار گرفته و در این زمینه، از روش «تحلیل زبان فنی رسمی با تأکید بر سیاق» استفاده شده است. یافته اصلی این پژوهش بسط چهار مرحله بیدارگری (موعظه)، درمانگری (شفاء)، هدایتگری (هدی)، و رحمت‌گری (رحمت) برای تربیت قرآنی، قابل برداشت از دیدگاه علامه طباطبائی با محوریت آیه ۵۷ سوره «یونس» است.

شمخی (۱۳۹۴)، پژوهشی با عنوان «تأثیر تربیت قرآنی بر تبلور کمال انسانی» انجام داده است. در این پژوهش، بعد از بیان چیستی و تعریف کمال انسان، به مبانی کمال و ظرفیت‌های وجودی انسان برای رسیدن به این مقام پرداخته شده و سپس، راهکارهای دستیابی به کمال و نیز موانع آن براساس متون دینی معرفی شده است.

علوی‌نژاد (۱۳۹۸)، پژوهشی با عنوان «واقع‌گرایی تربیت قرآنی از نگاه سید قطب» انجام داده است. نویسنده بیان می‌کند که هر فلسفه تربیتی بر یک جهان‌بینی استوار است و جهان‌بینی قرآنی، آنگونه که سید قطب ترسیم می‌کند، جهان‌بینی حرکت یا نهضتی است که فقط با حرکت با قرآن در صحنه درک می‌شود. وی همچنین بیان می‌کند که تربیت قرآنی، تربیت واقع‌گرا است و جامعه و فرد و روان انسان در نظر گرفته می‌شود.

طی بررسی‌های انجام‌شده، پژوهشی در زمینه اندیشه قرآنی مقام معظم رهبری درباره تربیت قرآنی و بررسی آثار فردی و اجتماعی آن انجام نشده است. در حالی که مقالات متعددی در رابطه با آثار تربیت قرآنی وجود دارد؛ اما بررسی جامع و عمیق این آثار، با تأکید بر بیانات مقام معظم رهبری، تاکنون انجام

نشده است. بررسی آثار و نتایج این نوع تربیت، در دو بُعد فردی و اجتماعی، با تأکید بر بیانات مقام معظم رهبری، می‌تواند گامی مهم در راستای ترویج و نهادینه‌سازی فرهنگ قرآنی در جامعه باشد.

۲. مفهوم‌شناسی

۲-۱. مفهوم تربیت

در کتاب‌های لغت معتبر، دو ماده «ربو» و «ربب» برای واژه تربیت ذکر شده و با استناد به برخی قواعد علم صرف و شواهد متعدد می‌توان این‌گونه تبیین کرد که: «از بین دو ریشه مذکور، «ربب» ریشه اصلی و «ربو» ریشه فرعی برای واژه «تربیت» است. تربیت از ریشه «ربب» به معنای سوق به سوی کمال معنوی، روحی و دینی است و تربیت از ریشه «ربو» به معنای سوق به سوی کمال و پرورش مادی و جسمانی می‌باشد. از آنجا که روح انسان تشکیل‌دهنده هویت انسان بوده و در مقایسه با جسم دارای ارزش و اهمیت بیشتری است، بدین جهت، تربیت روحی و معنوی انسان در اسلام از ارزش بیشتری برخوردار است. به همین دلیل، در قرآن به عنوان منبع اصیل اسلام، «تربیت» از ریشه «ربب»، که ناظر به تربیت روحی و دینی است، در مقایسه با تربیت از ریشه «ربو» که به معنای بزرگ کردن و تربیت جسمانی است، باید بیشتر مورد توجه و کاربرد قرار گیرد» (مهدی‌زاده، ۱۳۸۱). درباره مفهوم اصطلاحی تربیت، اتفاق نظر وجود ندارد و هرکسی براساس مبانی فلسفی خود تعریفی را اراده کرده است. از جمله معانی اصطلاحی تربیت می‌توان به عادت به صفات و ملکات اخلاقی، زمینه‌سازی نگرش‌ها و روش‌های تحول‌بخشی که در تمام مراحل و زندگی جریان دارد، به فعلیت درآوردن و پروریدن استعدادهای درونی که بالقوه در وجود یک شیء موجود است و... اشاره کرد (نظری، ۱۳۹۶).

۲-۲. مفهوم تربیت قرآنی

مکاتبی که طرح تربیتی برای انسان‌ها دارند به دو دسته تقسیم می‌شوند: مکاتبی که به استعدادهای انسانی توجهی ندارند و منکر ابعاد واقعی و فطری انسان هستند، مانند مارکسیسم و یا اگر توجهی داشته باشند، بسیار ناچیز است، مانند مکتب فروید؛ و مکاتبی که با توجه به ابعاد معنوی و مادی انسان و با شناخت استعدادهای و غرایز او مسائل تربیتی را طرح می‌کنند، مانند اسلام. بنابراین، تعریف تربیت در اصطلاح هر مکتبی، از دیدگاهی است که آن مکتب نسبت به انسان دارد و یا قائم به هدف و غرضی است که مورد نظر آن مکتب می‌باشد (بیک میرزا، ۱۳۹۹). اما تربیت صحیح، تربیتی است که می‌تواند به عنوان چراغ راهنما پیش پای نسل‌ها راه زندگی را روشن کند و در نهایت، انسان را به سعادت و خوشبختی رهنمون سازد. چنین تربیتی فقط در سایه برنامه‌های تربیتی قرآن و عمل به دستورات نظام تربیتی اسلامی

قابل دسترسی خواهد بود (ابراهیمی، ۱۳۸۴). تربیت قرآنی این است که شیوه معرفت و اندیشه خویش را از قرآن بگیریم (فضل الله، ۱۳۷۸). تربیت قرآنی، تربیتی واقع‌گرا است. واقع‌گرایی تربیت قرآنی به این معنا است که انسان را همان‌گونه که هست و آفریده شده در نظر می‌گیرد. هم ساختار وجودی و روانی فرد را و هم جامعه و پدیده‌های اجتماعی را مدنظر دارد و برای فرد و جامعه برنامه دارد (علوی‌نژاد، ۱۳۹۸). مبانی تعلیم و تربیت در قرآن، براساس تکیه‌گاه‌ها و نگرش‌های این کتاب الهی، نسبت به حقیقت انسان و شئون وجودی وی و هدف و کیفیت رشد و حرکت او به‌سوی کمال ترسیم می‌شود. از دیدگاه قرآن، انسان قدرت خودسازی و تأثیرگذاری در خود و دیگران را دارد. همچنان‌که از دیگران نیز متأثر می‌شود. از این‌رو، موجودی است قابل تعلیم و تربیت‌پذیر و نیازمند بدان و اساساً خود، موضوع تعلیم و تربیت است. شناخت حقیقت انسان و آشنایی با شئون وجودی وی و ارزش‌هایی که او باید به‌دست آورد؛ همچنین، آشنایی با اسوه‌ها و شخصیت‌های برجسته‌ای که قرآن ترسیم می‌کند، عملکردها و موضع‌گیری‌های پیامبران در موقعیت‌های مختلف اجتماعی در مقابل طاغوت‌ها، ستمگران و قدرت‌طلبان و پیام‌ها و رسالت آنان در ارتباط با مردم و حمایت از مستضعفین، همه و همه اساس تعلیم و تربیت قرآنی را تشکیل می‌دهد (فرهادیان، ۱۳۹۰، ص ۱۱-۱۲).

قرآن کریم برای انسان متفکر و جویای حقیقت، مبانی تربیت صحیح را بیان می‌کند، مثل: توحید، فطرت و هدف‌مندی. یکی از ریشه‌های تربیت صحیح از نظر قرآن، نگاه توحیدی داشتن به تمام مسائل است. خداوند سبحان، مالک حقیقی انسان و هرآنچه به او تملیک کرده، است؛ چراکه انسان هرچه دارد، خدا به او داده و مالک او، قلب او و تمام اموال او است. وقتی انسان بداند خود و سایر موجودات، ملک خداوند هستند. بنابراین، نه اندوه می‌خورد و نه می‌ترسد از آنکه ضرری ببیند؛ بلکه تسلیم محض خدا می‌شود. چنین نگرشی در مورد تربیت، اساساً موجب از بین رفتن تمام زشتی‌ها و رذایل اخلاقی در انسان می‌شود و سعادت انسانی را فراهم می‌کند؛ در حالی‌که در دیگر مکاتب، مثل مکاتب اخلاقی، سال‌های سال به‌طول می‌انجامد، تا شخص بتواند خود را از بند زشتی‌ها رها کند. از دیگر مبانی تربیت قرآنی، فطرت است. فطرت در اصطلاح، به گونه‌ای خاص از آفرینش اطلاق می‌شود که مخصوص انسان و غیرتقلیدی است. بدین‌صورت که نیازمند تمرین و استاد نیست و در همه زمان‌ها، ملک آنها بوده و برای همه ثابت است؛ قابل شدت و ضعف نیست و مبدأ همه فضایل انسانی است. یکی دیگر از مبانی تربیتی در قرآن، هدفدار بودن انسان یا داشتن مطلوب‌نهایی است و آن عبارت است از رسیدن به سعادت و کمال. کمال یعنی شکوفایی استعدادهای درونی انسان و سعادت، به لذت پایداری گفته می‌شود که از جهت کمی و کیفی دارای برتری و دوام نسبت به سایر لذت‌ها است. قرآن، هدف و کمال انسان را در آگاهی

کامل و علم شهودی و حضوری او به خدای متعال می‌داند که همان قرب حقیقی نسبت به پروردگار است و با تلاش و تهذیب نفس به دست می‌آید (دهقانی، ۱۴۰۲). شاخصه‌های تربیت قرآنی عبارتند از: فطری بودن، عقلانیت، جامع و کامل بودن، گستردگی و شمول برای همه زمان‌ها و مکان‌ها، توجه به لایه‌های گوناگون مراتب کمال و برخورداری از اصل اعتدال (یوسف‌پور، ۱۳۹۷). برخی دیگر از اصول و شاخصه‌های تربیت از دیدگاه قرآن را می‌توان هماهنگی با فطرت، رعایت کرامت انسانی در تربیت، رعایت تفرد، اهمیت به تفاوت‌های اجتماعی، لزوم تفکر و تعقل، عمل‌گرایی، اهمیت معرفت و بصیرت، مسئولیت‌پذیری، اختیار و کمال‌جویی دانست (بیک میرزا، ۱۳۹۹). مقام معظم رهبری در مورد تربیت، این نکته را یادآور می‌شوند که منظور از تربیت، فقط فراگیری نیست؛ بلکه بالاتر از فراگیری، یک چیز دیگری وجود دارد که آن تربیت به معنی خاص است. چون تربیت در اصطلاح عام، شامل تعلیم هم می‌شود، پس تربیت در اصطلاح خاص، چیزی غیر از تعلیم است و تعلیم به معنی یاد گرفتن است؛ اما تربیت به معنای شدن و به شکل خاصی درآمدن و یک هویت درست و مطلوب را پیدا کردن است که شامل تربیت‌های اخلاقی، تربیت‌های دینی و به اصطلاح، تزریق اخلاقیات در وجود انسانی می‌شود (بانکی‌پور فرد و قماشچی، ۱۳۸۴، ص ۵۵). از نظر ایشان، روش تربیتی قرآن، آمیختگی تعلیم و تربیت است؛ با این توضیح که قرآن، هم درصدد جهت‌دهی به اندیشه مخاطب و ساختن فکر او است و هم جنبه‌های روانی و نفسانی مخاطبان خود را تحت تربیت می‌گیرد و می‌پروراند و به آموزش صرف بسنده نمی‌کند (آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۹، ص ۲۹۹).

۳. آثار تربیت قرآنی

همان‌طور که بیان شد، مقام معظم رهبری توجه ویژه‌ای به مسئله تربیت قرآنی کردند و طبق گفته ایشان، فرهنگ جامعه باید در همه ابعاد، منطبق بر آموزه‌های قرآنی باشد. با توجه به بیانات مقام معظم رهبری، تربیت قرآنی، هم بر فرد و هم بر جامعه تأثیرات مثبت و سازنده‌ای دارد و می‌تواند انسان‌ها را در مسیر سعادت و کمال هدایت کند. در واقع، می‌توان گفت مقام معظم رهبری با تأکید ویژه بر اهمیت تربیت قرآنی، خواستار حاکمیت آموزه‌های قرآن کریم در تمامی ابعاد زندگی فردی و اجتماعی هستند. ایشان با اشاره به آثار متعدد تربیت قرآنی، بر نقش این تربیت در سعادت فرد و جامعه تأکید می‌کنند. در ادامه، به آثار فردی و اجتماعی تربیت قرآنی از دیدگاه مقام معظم رهبری پرداخته می‌شود:

۳-۱. آثار فردی تربیت قرآنی

قرآن و تربیت قرآنی آثار مثبتی بر فرد دارد. مقام معظم رهبری فرمودند: «رفتار ما، اخلاق ما، تخلق

شخصی ما باید برطبق قرآن باشد» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۴/۰۳/۰۲). ایشان اشاره داشتند که قرآن و تربیت قرآنی اثر خودش را در زبان، در عمل و در رفتار نشان خواهد داد. در ادامه، آثار فردی تربیت قرآنی که برگرفته از سخنان مقام معظم رهبری است، ارائه می‌گردد:

۳-۱-۱. تفکر و بیداری عقل

انسان با استفاده از عقل خود به حقایق دست پیدا می‌کند. تفکر و بیداری عقل، از مهم‌ترین ویژگی‌های انسان است که او را از سایر موجودات متمایز می‌کند. این توانایی به انسان اجازه می‌دهد تا به درک عمیق‌تر جهان پیرامون خود دست پیدا کند، مسائل را تجزیه و تحلیل نماید، و با استفاده از قدرت استدلال، به حل مشکلات و چالش‌های زندگی بپردازد. قرآن کریم همگان را به تعقل و تفکر و اندیشه‌ورزی دعوت نموده و برنامه‌های تعلیمی و تربیتی خود را برای احیاء عقل، بیدار نمودن، تحرک و فعالیت صحیح آن ارائه کرده است (علاءالدین، ۱۳۸۷). در تربیت قرآنی، یکی از مهم‌ترین اصول، مقوله تفکر است. دانش و اندیشیدن، یکی از معیارهای مهم کمال به‌شمار می‌رود. رابطه مستقیم تفکر با کمال آدمی را می‌توان این‌گونه تبیین کرد که: «تعالی انسان در سایه عمل ارادی او تأمین می‌گردد و از طرفی، اراده، محصول آگاهی و میل است. بیداری آدمی و آگاهی او به حقایق هستی و کمالات معنوی انسان، پشتوانه حرکت ارادی و سلوک او به سمت حیات طیبه و کمال انسانی است» (شمخی، ۱۳۹۴). مقام معظم رهبری نیز ضمن توجه به این مسئله فرمودند: «شما جوانان و نوجوانانی که قرآن را فرامی‌گیرید، این را بدانید که یک ذخیره مادام‌العمر برای اندیشیدن و فکر کردن را برای خودتان فراهم می‌کنید. این چیز بسیار باارزشی است. ممکن است در سنین جوانی، معانی و معارف عمیقی را از آیات قرآن استنباط نکنید و نتوانید درست بفهمید -فقط چیزهای سطحی و اندکی از معارف را بفهمید-، اما به موازات بالا رفتن سطح معلومات و پیشرفت علمی، از آیات قرآن که در حافظه و ذهن شما قرار دارد، بیشتر استفاده می‌کنید. حضور قرآن در ذهن انسان، نعمت بسیار بزرگی است» (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۰/۰۶/۲۸).

۳-۲-۱. افزایش هدایت و نقصان گمراهی در فرد

قرآن نور است؛ نوری که انسان‌ها و جامعه انسانی را از ضلالت و گمراهی، از بیراهه رفتن و سردرگمی نجات می‌دهد. این کتاب، کتاب تربیت و هدایت است؛ چراکه روش‌های تربیتی زیادی از آیات هدایت‌گرش قابل استنباط است. قرآن، انسان را به راه راست هدایت می‌کند (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۵/۰۹/۲۳). مقام معظم رهبری فرمودند: «قرآن کتاب معرفت و نور است. هرکسی که با قرآن نشست، از این نشست که برخاست، یا هدایتی در او افزون شده است یا بی‌معرفتی و کوری از او کم شده

است. یک افزایشی و یک نقصانی در او به وجود می‌آید، افزایش در هدایت و نقصان در کوری، نقصان در گمراهی، یعنی گمراهی انسان کم می‌شود» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۳/۰۴/۰۸). قرآن، مایه هدایت و نجات انسان است. امام خمینی نیز توصیه کردند که: «فرزندان خود را تربیت قرآنی کنید و عمل خودتان و فرزندان‌تان را منطبق با دستورات پیغمبر اکرم(ص) کنید تا در این دنیا و آن دنیا نجات پیدا کنید» (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۱۰، ص ۵۳۳). درک عمیق این حقیقت که قرآن کتاب زندگی ما است، تحولی شگرف در نحوه نگاه و زیستمان ایجاد می‌کند. ما باید قرآن را کتاب زندگی بدانیم و از دستورات آن در زندگی استفاده کنیم، تا هدایت یافته و زندگی مان را براساس حق و روش صحیح سامان بخشیم.

۳-۱-۳. تقویت اراده

بعد از اینکه افراد با حقایق آشنا شدند و هدایت یافتند، تقویت اراده کمک می‌کند تا براساس آن تصمیم بگیرند. اراده، نقشی اساسی در رفتار انسان ایفا می‌کند و عامل توانمندی انسان در گزینش و انتخاب است. اراده قوی، نشاط و موفقیت را در پی دارد و نقشی تعیین‌کننده در سرنوشت و کمال و سعادت انسان دارد. قرآن کریم به‌عنوان کتاب هدایت و تربیت انسان، آموزه‌های بسیاری در زمینه تقویت اراده و خودسازی ارائه می‌دهد. در مقابل، اراده قوی نیز می‌تواند فرد را در مسیر عمل به آموزه‌های قرآنی و تحقق اهداف تربیتی یاری رساند. مقام معظم رهبری تأمل در آیات قرآن را سبب تقویت اراده دانسته و فرمودند: «اگر در آیات قرآن تأمل کنیم، اراده و استقامت ما قوی‌تر و بیشتر از این خواهد شد» (مقام معظم رهبری، ۱۳۶۹/۰۱/۱۰). تربیت قرآنی منجر به تقویت اراده در انسان می‌گردد. از نظر قرآن، عوامل متعددی اراده آدمی را تا سرحد صدور کارهای خیر تقویت می‌کند. از جمله مهم‌ترین آنها عبارتند از: آگاهی به دلایل روشن، میل به سعادت، محبت و عشق به خدا، انذار و توجه دادن به عواقب اعمال، صبر بر ناملازمات، تأثیرپذیری از افراد صاحب اراده قوی (آریان و جهان‌پناه، ۱۳۹۸). همان‌طور که گفته شد، قرآن عامل تقویت اراده است و تربیت‌یافتگان مکتب قرآنی از اراده‌ای قوی برخوردارند و با عبادت و معنویت و انس با قرآن، گام بزرگی در جهت تقویت اراده‌شان برداشته‌اند. این اراده قوی، منجر به سعادت فردی و به تبع آن، سعادت جامعه قرآنی خواهد شد.

۳-۱-۴. کمال و سعادت فردی

کمال انسانی، نتیجه نهایی تربیت قرآنی است که شامل سعادت در دنیا و آخرت نیز می‌شود. در واقع، از مهم‌ترین و عمده‌ترین اهداف تربیت قرآنی رسانیدن انسان به مرحله و جایگاهی است که شایستگی رسیدن به آن را دارد و حضرت حق، تبارک و تعالی امکان بالقوه رسیدن به این مقام را در وجود بندگان

خویش قرار داده است. هدایت، راهنمایی، دستگیری و کمال بخشی انسان، جریانی را تحت عنوان رشد و کمال انسان به صورت همیشگی برای او رقم می زند (علاءالدین، ۱۳۸۷). انسان اگر براساس تربیت های قرآنی تربیت شود، بالاترین موجود در کمال خواهد شد (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۱۰، ص ۵۳۰). بنابراین، می توان گفت تربیت قرآنی، منشأ کمال انسان است. در پرتو تربیت قرآنی، انسان به شناخت حقیقت وجود خود، جایگاهش در جهان هستی و هدف از خلقتش نائل می شود. این شناخت، بستر مناسب برای شکوفایی استعدادها و توانمندی های بالقوه انسان را فراهم می کند و او را در مسیر خودسازی و تهذیب نفس یاری می رساند. مقام معظم رهبری نیز در این باره بیان کردند: «وقتی ذهن غنی شد از معارف قرآنی، اثر خودش را در زبان، در عمل، در تصمیم گیری، در تصمیم گیری های کلان، در رفتار نشان خواهد داد. قرآن، آینده را برای ما روشن می کند؛ قرآن، راه مستقیم و صراط مستقیم را برای ما آشکار می کند، ما را سعادتمند می کند» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۴/۰۳/۰۲). ایشان همچنین بیان کردند: «قرآن، انسان را به بهترین راه، بهترین کار، بهترین نظام، بهترین شیوه، بهترین اخلاق و بهترین روش های عمل فرد و جامعه هدایت می کند. قرآن، همیشه زنده است. قرآن، نیازهای انسان را مورد توجه قرار می دهد. قرآن در هر عصری می تواند بهترین نسخه سعادت انسان ها باشد» (مقام معظم رهبری، ۱۳۷۷/۰۹/۰۱). در واقع، می توان گفت که قرآن کریم به عنوان کتاب آسمانی مسلمانان، حاوی آموزه ها و رهنمودهایی جامع و دقیق برای سعادت و رستگاری انسان در تمام اعصار و ادوار تاریخ است.

۳-۱-۵. نشاط فردی

نشاط واقعی و پایدار، از کمال انسانی و رسیدن به سعادت در دنیا و آخرت نشأت می گیرد. یعنی زمانی که انسان تمام مراحل فوق را پشت سر گذاشته باشد، احساس شادایی کاملی خواهد داشت. آیات قرآن شامل گزاره های کلی اعتقادی، فقهی، اخلاقی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، روان شناختی، جامعه شناختی و... هستند و یک هدف واحد را دنبال می کنند که همان تصفیه روح انسانی از رذایل و آراستن آن به فضایل اخلاقی است؛ تا بتواند در راستای پرتو اسماء و صفات الهی قرار گیرد که به تبع آن، نور نشاط معنوی در وجود انسان بارور می شود (قاسمی شهری و توکلی خانیکی، ۱۳۹۹). انس با قرآن کریم، باعث ایجاد نشاط و آرامش روحی می شود. مقام معظم رهبری ضمن معرفی قرآن به عنوان عامل نشاط بیان فرمودند: «همین یک قدم که با قرآن راه افتادید، شما را عزیز کرده است، شما را زنده کرده، به شما نشاط داده است» (مقام معظم رهبری، ۱۳۷۷/۰۹/۰۱). دستورات امیدبخش قرآن، روح امید را در دل ها زنده می کند و انسان ها را از یأس و ناامیدی نجات می دهد. چه خوب است که در قرآن تفکر کنیم تا قلوبمان نشاط پیدا کند و ره آورد این نشاط را در جای جای زندگیمان ببینیم.

۲-۳. آثار اجتماعی تربیت قرآنی

علاوه بر اثرات فردی تربیت قرآنی که به آنها اشاره شد، آثار اجتماعی تربیت قرآنی نیز شایان توجه است. از بیانات مقام معظم رهبری نیز می‌توان آثار متعددی که تربیت قرآنی بر جامعه و اجتماع دارد را برداشت کرد. ایشان ضمن تأکید بر این مسئله که علاوه بر شکل‌گیری شخصی برطبق قرآن، جامعه ما و محیط زندگی ما هم باید قرآنی شود (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۴/۰۳/۰۲)؛ آثار متعددی از تربیت قرآنی در سطح اجتماعی را بیان فرمودند که در ادامه به این موارد اشاره می‌گردد:

۱-۲-۳. بیداری و بصیرت در جامعه

بصیرت موجب هدایت بوده و انسان را از غفلت بیدار می‌کند و هنگام فتنه‌ها همچون سپری موجب حفظ انسان و جامعه اسلامی می‌گردد. چنین جامعه‌ای رو به تکامل و سعادت رفته و در مسیر حق قرار خواهد گرفت. با آغاز رسالت پیامبر اسلام (ص)، هوشیاری و بینش مردم شکل گرفته و افکار جاهلیت رو به خمودی رفته و بهار بیداری در جهان اسلام در پرتو نور قرآن شکوفا گردید. شناخت حق از باطل، نخستین جنبش و حرکت در بیداری اسلامی است و تنها وسیله شناسایی آن، همان قرآن و عترت است که میزان است (پورشفیع، ۱۳۹۶). مقام معظم رهبری ضمن تأکید بر خواندن قرآن با توجه، بیان فرمودند که: «اگر قرآن با توجه به معانی و با توجه به مرادات قرآنی خوانده شود، آن وقت جامعه اسلامی راه خودش را پیدا می‌کند. انسان از ظلمات خرافات، از ظلمات گمراهی‌ها، از ظلمت ترس، از ظلمت توهمات، خارج شده و به سوی نور هدایت، نور معرفت، نور تقرب به پروردگار، نور انس با پروردگار رهنمون می‌گردد. اینها خصوصیتی است که با نشستن با قرآن و انس با قرآن برای انسان به وجود می‌آید و امت اسلامی امروز به این احتیاج دارد». ایشان همچنین بیان فرمودند: «ما در دوره‌های قبل از پیروزی انقلاب اسلامی و قبل از بیداری اسلامی، دنیای اسلام را در حال غفلت می‌دیدیم؛ امروز دنیای اسلام در حال آگاهی است. حوادثی هم که در دنیای اسلام رخ می‌دهد، به کمک آگاهی امت اسلامی می‌آید؛ ما را آگاه‌تر می‌کند، روشن‌تر می‌کند، وظایف ما را برای ما مشخص‌تر می‌کند. دشمنان اسلام از این بصیرت مؤمنین و امت اسلامی بیمناکند و ما باید این بصیرت را روزه‌روز تقویت کنیم» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۳/۰۴/۰۸). قرآن و عترت پیامبر، دو منبع اصیل بصیرت دینی هستند. بنابراین، شایسته است در جهت تقویت بصیرت دینی به این دو منبع مهم و اصیل تمسک جوییم تا از گمراهی در امان باشیم.

۲-۲-۳. اتحاد

ایجاد اتحاد میان آحاد مسلمانان در سراسر جهان، از آرمان‌های اصیل اسلام و از اصول راهبردی مورد

توجه قرآن و سیره نبوی و ائمه اطهار(ع) است. خداوند متعال، وحدت بر محور رهبری خدا و رسول و جانشینان آن حضرت را عامل حفظ همبستگی و اتحاد مردم معرفی می‌کند و این محوریت، می‌تواند برکات و آثار فراوانی را به ارمغان آورد. از جمله آثاری که قرآن برای اتحاد برمی‌شمارد، می‌توان به امنیت و آرامش اجتماعی و سیاسی و استواری و استحکام جامعه اشاره کرد (خادم جهرمی، ۱۳۸۷). مقام معظم رهبری نیز یکی از آثار تربیت قرآنی را اتحاد و وحدت در جامعه معرفی کرده و عمل به قرآن را موجب عزت، پیشرفت، عظمت و اتحاد امت اسلامی دانستند. مقام معظم رهبری در بیاناتی عمیق و راهگشا، نقاب از چهره دشمنان اسلام برداشتند و به روشنی تبیین فرمودند که چگونه این دشمنان با خدعه و نیرنگ، ماهیت اصلی دشمنی خود با اسلام را پنهان می‌کنند. ایشان با اشاره به تلاش‌های مذبوه‌انۀ این افراد برای ضربه‌زدن به اتحاد اسلامی، بیان می‌دارند که: «دشمنان اسلام با خدعه و نیرنگ می‌گویند که با قرآن مخالفتی ندارند، اما با آنچه که محور تربیت و تعلیم قرآنی است، مخالفت می‌کنند که مثالش همین مثال وحدت است» (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۸/۰۵/۰۳). وحدت و اتحاد به این معنا است که: «در اصول همدل باشیم؛ هرچند ممکن است در برخی از فروع با هم اختلاف داشته باشیم و این مطلقاً مانع وحدت و اتحاد نیست» (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۸/۰۵/۰۳).

از طرفی این نکته را باید مدنظر قرار داد که اتحاد و همبستگی رمز موفقیت مسلمان بوده و هست. وحدت یکی از مبرم‌ترین نیازهای جامعه اسلامی است و نقشی اساسی در حفظ و تقویت دین اسلام دارد. شعار قرآن، وحدت بخشی است و تربیت‌یافتگان مکتب قرآنی می‌بایست براساس محور وحدت گرد هم آیند و از تفرقه پرهیز کنند. امت اسلامی باید زیر سایه قرآن باشند و از آن درس اتحاد و یکپارچگی بگیرند؛ تا اثر این وحدت و یکپارچگی را در رهایی از بحران‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و... ببینند.

۳-۲-۳. استحکام درونی و پیشرفت جامعه

استحکام درونی جامعه و پیشرفت آن، دو مقوله‌ای هستند که ارتباط تنگاتنگی با یکدیگر دارند. زمینه‌های پیشرفت و تعالی جامعه‌ای که از استحکام درونی بالایی برخوردار باشد، فراهم‌تر خواهد بود. در این میان، تربیت قرآنی نقش به‌سزایی در تقویت استحکام درونی و پیشرفت جامعه ایفا می‌کند. استحکام درونی، عنصری است که اجزاء و ارکان جامعه را به هم متصل می‌کند و آنها را به شکل یکپارچه، برای آرمان‌گرایی مطلوب پیش می‌برد. در فرهنگ قرآن کریم، اتحاد و یکپارچگی و کاستن از تنازعات درونی، یک راهبرد تلقی شده است. قرآن کریم، تنازعات داخلی و سست شدن برای کارهای مهم را سبب از بین بردن انگیزه و نشاط در جامعه می‌داند و برای ایجاد همگرایی و استحکام درونی، همه اعضای جامعه را به بردباری دعوت کرده است (بسطامی و حسینی، ۱۳۹۷). تربیت قرآنی، ایمان و تقوا را در افراد تقویت

می‌کند. ایمان به خداوند متعال، انسان را به صداقت، عدالت، صبر، ترویج روحیه همبستگی و دیگر ارزش‌های والای انسانی رهنمون می‌شود. جامعه‌ای که افراد آن متخلق به اخلاق قرآنی باشند، جامعه‌ای سالم و باثبات خواهد بود. مقام معظم رهبری نیز به مسئله استحکام درونی جامعه اسلامی و راهکارهای آن توجه داشته و در این باره فرمودند: «نظام اسلامی و جامعه اسلامی با انس روزافزون با قرآن، استحکام درونی پیدا می‌کند؛ و استحکام درونی، آن چیزی است که جوامع را در راه‌های مطلوب خودشان و به‌سوی مطلوب‌های خودشان قادر می‌سازد و قدرت برخورد با چالش‌ها را به جوامع می‌دهد» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۳/۰۴/۰۸). قرآن و دستورات اسلام بر رشد و بالندگی افراد جامعه و سپس، جامعه مسلمین نیز تأکید فراوانی کرده است. قرآن، خطوط اصلی پیشرفت را روشن کرده و اصول و برنامه‌های جامعی جهت رشد و تکامل فردی و اجتماعی و همچنین، پیشرفت جامعه اسلامی ارائه کرده است. در جهان‌بینی قرآن کریم، جهان هستی براساس حکمت آفریدگار حکیم و مهربان، پایه‌ریزی شده است. قرآن کریم تأکید دارد که: «اگر ملت‌های هر عصر و زمان بتوانند خود را با قوانین الهی وفق دهند و تسلیم فرمان او باشند، زمینه‌های شکل‌گیری تمدن را برای خود فراهم می‌آورند و هر ملتی که در این مسیر موفق‌تر باشد، پیشرفت و توسعه آنها بیشتر خواهد بود» (بسطامی و حسینی، ۱۳۹۷). مقام معظم رهبری اعتقاد دارند که: «در جامعه اسلامی به‌دلیل وجود جوانان مؤمن و انقلابی که تربیت‌شده قرآن هستند، محیط پیشرفت آماده است» (مقام معظم رهبری، ۱۳۷۴/۰۸/۱۷). ایشان همچنین بیان فرمودند: «برکت یک نظام الهی و اسلامی و انسانی و مردمی، در همین است که استعدادها می‌جوشد و شکوفا می‌شود؛ انسان‌ها سرزمین‌های ناشناخته و ناپیموده‌ای از تکامل بشری را طی می‌کنند و جامعه به‌تدریج، به سمت کمال پیش می‌رود. همان‌طور که مزارع گیاهی را، سرزمین بااستعداد و باران رحمت حق و تربیت باغبان ماهر، شکوفا می‌کند و رنگین‌کمانی از میوه‌ها و گل‌ها می‌سازد؛ در مزارع انسانی و بشری هم، یک کشور آزاد و مستقل، با تربیت قرآنی و اسلامی و باران رحمت احکام و معارف نورانی اسلام، همین بالندگی و شکوفایی را پیدا می‌کند» (مقام معظم رهبری، ۱۳۷۵/۰۸/۰۶).

براساس دیدگاه اسلام، در هر جامعه‌ای که مشکلی در رسیدن به تعالی و پیشرفت وجود دارد؛ این مشکل را باید در عدم موفقیت در فرآیند تربیت دینی و معنوی اعضای تشکیل‌دهنده آن جامعه دانست. چراکه براساس نص قرآن، برخلاف سنت قطعی الهی است که جامعه‌ای به‌لحاظ ایمان و معنویت تکامل یافته باشد، اما از مواهب و نعمت‌های الهی برخوردار نگردد (نظری، ۱۴۰۰). بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که تربیت قرآنی افراد یک جامعه با پیشرفت آن جامعه رابطه دارد و برای دستیابی به پیشرفت باید در جهت تربیت قرآنی افراد جامعه تلاش کرد. آموزه‌های قرآن کریم مسیر هدایت و سعادت انسان را ترسیم

می‌کنند و با نهادینه کردن ارزش‌های والای انسانی در افراد، زمینه‌ساز ساختن جامعه‌ای پویا، اخلاقی و مترقی می‌شوند.

۳-۲-۴. دفاع از مظلومین و حقوق مردم

علم باید با تزکیه همراه باشد. علم تنها فایده ندارد. علمی که تربیت در او نباشد، تزکیه در او نباشد، این علم فایده ندارد (امام خمینی، ۱۳۹۱، ص ۵۱). مقام معظم رهبری علم را ابزار می‌دانند و معتقدند که اگر تزکیه و تربیت نباشد، علم منحرف می‌شود و علم را بایستی وقتی در دست گرفت که با تزکیه همراه باشد. ایشان اشاره می‌کنند که: «در تربیت دینی و تربیت قرآنی، اول تزکیه است. برای اینکه اگر تزکیه نبود، علم منحرف می‌شود. علم یک ابزار است، یک سلاح است؛ این سلاح اگر در دست یک انسان بدطینت، بددل، خبیث و آدمکش قرار گیرد، جز فاجعه چیز دیگری نمی‌آفریند؛ اما همین سلاح می‌تواند در دست انسان صالح، وسیله دفاع از انسان‌ها، دفاع از حقوق مردم، دفاع از خانواده باشد» (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۹/۰۷/۱۴). علم را باید برای خدمت، برای معنویت، برای پیشرفت فضائل انسانی، برای دفاع حقیقی از حقوق انسان فراگیریم (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۹/۰۷/۱۴)؛ و این امر میسر نخواهد شد مگر در سایه تزکیه و تربیت قرآنی. در واقع، با محور قرار دادن قرآن، انسان‌ها همان‌طور که به دفاع از حقوق خود می‌پردازند، نسبت به حقوق دیگران نیز بی‌تفاوت نبوده و هرگز دست از مبارزه با متجاوزان به حقوق انسانی برنمی‌دارند؛ چراکه اعتقاد دارند تجاوز به حقوق انسانی، امری ناروا در قرآن است و کسانی که به این حقوق تجاوز می‌کنند، سزاوار مجازات هستند. به عبارت دیگر، می‌توان گفت که در نگرش قرآنی، دفاع از حقوق انسانی امری مطلوب و بلکه واجب و ضروری است.

۳-۲-۵. مبارزه با ظلم

تربیت قرآنی، نقش به‌سزایی در مبارزه با ظلم و بی‌عدالتی در جامعه دارد و می‌تواند انسان‌هایی عدالت‌خواه، مسئولیت‌پذیر، شجاع و امیدوار تربیت کند. قرآن کریم، یکی از محوری‌ترین اهداف پیامبران را عدالت‌گستری و رفع ظلم در جامعه بیان کرده است و به تبع آن، نخبگان و برگزیدگان الهی باید به پیروی از این راهبرد قرآنی، آن را جزو برنامه‌های اولویت‌دار اجتماعی خود به حساب آورند (بسطامی و حسینی، ۱۳۹۷). کسی که قرآنی تربیت شود، یقیناً به‌سوی ظلم حرکت نمی‌کند؛ چراکه نور قرآن در قلب او تابیده و ظلمت جهل و گمراهی را از او دور کرده است. او با آموزه‌های قرآن، رحمت و عدالت را سرلوحه زندگی خود قرار می‌دهد و از هرگونه ستمی به خود و دیگران پرهیز می‌کند. براساس آموزه‌های الهی، انسان‌ها باید عدالت‌خواه و ستم‌ستیز باشند و در شرایط و موقعیت‌هایی که به ایشان ستم می‌شود؛ به مقابله با ستم و

ستمگران برخیزند. آنها نباید ستم‌پذیر باشند؛ چراکه ستم‌پذیری از گناهان نابخشودنی است (رحمتی، ۱۳۹۶). مقام معظم رهبری نیز فرمودند: «همین آیات قرآنی است که توانست در روزگاری، انسان‌هایی را تربیت کند که با دنیای کفر و ظلمات بستیزند. همین معارف است که ملت بزرگ ما را وادار کرد و مجّهز نمود که با دنیای مدرن مظلّم جاهلیت، جاهلیت مدرن و جاهلیت قرن بیستم مقابله کند. امیدواریم که ملت ما روزبه‌روز به قرآن و حقایق قرآنی نزدیک‌تر بشوند» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۹/۰۱/۱۰).

۳-۲-۶. مبارزه با خائنان

یکی از مسائلی که در تخریب کردن فرد و اجتماع، نقش به‌سزایی دارد، خیانت و عدم وفای به عهد است. این مسئله باعث از بین رفتن اعتماد متقابل شده و به پریشانی و اضطراب بر زندگی مردم منجر می‌شود؛ همچنین سبب نابودی جامعه بشری در تمام ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خواهد شد (حجازی، ۱۳۹۳). در این رابطه، مقام معظم رهبری بیان فرمودند که: «تعالیم قرآن، فکر قرآنی و تربیت قرآنی نمی‌گذارد خائنان، کار خود را به‌راحتی انجام دهند» (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۰/۰۶/۲۸). بدیهی است حکومت اسلامی اگر بخواهد از هرگونه توطئه‌ای در امان باشد راهی جز بازگشت به‌سوی خدا و احکام نجات‌بخش قرآنی ندارد. بازگشت به‌سوی خدا و التزام به احکام قرآن، ضامن تحقق عدالت و اخلاق در جامعه اسلامی و همچنین، عاملی مهم در پیشگیری از توطئه‌ها و حفظ امنیت حکومت اسلامی است. در واقع، می‌توان گفت که عدالت، اخلاق، وحدت، ایمان و هدایت الهی، ازجمله دستاوردهای التزام به آموزه‌های قرآن در جامعه اسلامی هستند که امنیت و ثبات حکومت را به ارمغان می‌آورند.

۳-۲-۷. پیروزی بر دشمنان خارجی

پیروزی بر دشمنان خارجی، یکی دیگر از آثار تربیت قرآنی است و انسان‌هایی که در مکتب قرآن تربیت یافته‌اند، با توکل بر خدا و اعتمادبه‌نفس، در برابر دشمنان ایستادگی می‌کنند و با شجاعت و ایثار، از دین و سرزمین خود دفاع می‌کنند. بسیاری از آیات قرآنی، مؤمنان را تشویق به جهاد کرده و به آنها وعده داده که یاری خدا با شما است. انسان‌های تربیت‌یافته در مکتب قرآن می‌دانند که وعده خدا حق است و پیروزی نهایی از آن صالحان و مؤمنان است. خداوند به جامعه‌ای که در چارچوب قوانین الهی، بر مبنای آموزه‌های دینی حرکت کند، وعده نصرت داده است. شیوه‌های نصرت الهی عبارتند از: حجت و برهان، پیروزی، یاری رساندن، غلبه‌یافتن و انتقام از دشمنان (بسطامی و حسینی، ۱۳۹۷). مقام معظم رهبری ضمن اشاره به بی‌اثر شدن شبهات دشمنان در سایه تربیت قرآنی بیان کردند: «اگر جوان مسلمان با قرآن انس پیدا کند و فرصت تدبّر در قرآن را به خود بدهد، بسیاری از شبهات دشمنان بی‌اثر خواهد شد» (مقام

معظم رهبری، ۱۳۷۷/۰۹/۰۱). در واقع، می‌توان گفت که عمل به قرآن رمز پیروزی بر دشمنان است. تربیت‌یافتگان قرآن، انسان‌هایی با ایمان، با اخلاق، و دارای روحیه‌ای قوی هستند که در برابر چالش‌ها و مشکلات، به‌خوبی ایستادگی می‌کنند و در مسیر پیروزی بر دشمنان گام برمی‌دارند.

۴. نتیجه‌گیری

خدای متعال، بشر را طوری آفریده است که به تربیت احتیاج دارد. تربیت، زینت انسان و مایه کمال بشر است و عالی‌ترین و غنی‌ترین نوع تربیت، تربیتی است که در سایه آموزه‌های قرآنی میسر می‌شود. مقام معظم رهبری نیز بر تربیت نسلی شجاع، باسواد، متدین، دارای ابتکار، پیش‌گام، خودباور و غیور تأکید کرده‌اند؛ نسلی که انگیزه کافی و توان جسمی و فکری حرکت داشته باشد و اینها میسر نخواهد شد مگر در سایه تربیت قرآنی. قرآن برنامه کامل زندگی است. انسان با تربیت قرآنی می‌تواند خود و جامعه خود را بسازد. تربیتی که در سایه قرآن باشد و سمت‌وسوی الهی و متعالی داشته باشد، به‌یقین تأثیرگذار خواهد بود. در این مقاله نیز که با هدف بررسی آثار فردی و اجتماعی تربیت قرآنی انجام شده، به تأثیرگذاری تربیت قرآنی در ابعاد فردی و اجتماعی اشاره شده است. با توجه به اثرات تربیت قرآنی که در این مقاله به چند نمونه از آنها اشاره شده است، شایسته است که سبک تربیت قرآنی در جامعه گسترش یابد. مقام معظم رهبری نیز توصیه کرده‌اند که باید اهل قرآن شد؛ باید با قرآن عجبین شد. در قرآن، تدبّر لازم است؛ تدبّر یعنی اندیشیدن در مفاهیم قرآنی. مفاهیم قرآنی مفاهیمی است برای زندگی و فقط معلومات نیست. این مفاهیم و آموزه‌های قرآنی در برآورده شدن نیازهای فردی و اجتماعی انسان نقش عظیمی دارند. بنابراین، باید به‌صورت جدی مورد توجه قرار گیرند.

— منابع —

- آریان، حمید؛ جهان‌پناه، محمدعلی (۱۳۹۸). عوامل مؤثر بر اراده انسان و تقویت آن در راستای انجام عمل صالح از نظر قرآن، معرفت، ۲۸ (۲۵۷).
- ابراهیمی، علی مدد (۱۳۸۴). بررسی اهداف، اصول و روش‌های تربیتی از دیدگاه قرآن. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی.
- احسانی، محمد (۱۳۸۷). زبان قرآن و تعلیم و تربیت. معرفت، شماره ۱۳۰.
- اکرمی، ایوب (۱۳۹۹). بررسی اشتقاق و کاربردهای تربیت و ربوبیت در قرآن در رهیافت به مفهوم تربیت قرآنی. علوم قرآن و حدیث، ۵۲ (۱۰۴).
- امیرزاده، رضا (۱۴۰۱). آموزش تربیت محور قرآن کریم بر پایه اندیشه‌های استاد صفایی حائری. پژوهش در آموزش معارف و تربیت اسلامی، ۲ (۳)، ص ۴۱-۵۷.
- بانکی پور فرد، امیرحسین؛ قماشچی، احمد (۱۳۸۴). تعلیم و تربیت از دیدگاه مقام معظم رهبری. تهران: نشر تربیت اسلامی پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش، چاپ دوم.
- بسطامی، بهزاد؛ حسینی، زینب‌السادات (۱۳۹۷). مؤلفه‌های بستر ساز جامعه آرمانی و تمدن ساز با تأکید بر نقش تربیتی نخبگان از منظر قرآن کریم. آموزه‌های تربیتی در قرآن و حدیث، ۴ (۱)، ص ۷۱-۸۸.
- بهره‌مند، فاطمه؛ شرفی، محمدرضا؛ سجادی، نرگس (۱۳۹۵). مراحل تربیت قرآنی از منظر علامه طباطبائی در تفسیر المیزان. معرفت، ۲۵ (۲۲۳).
- بیک میرزا، عاطفه (۱۳۹۹). روش‌های تحقق اهداف تربیت قرآنی با توجه به ویژگی‌های فضای مجازی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشکده علوم قرآنی، دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم.
- پورشفیغ، فاطمه (۱۳۹۶). بیداری اسلامی در قرآن. بنیاد علوم و معارف اسلامی.
- جزایری، سید حمید؛ ناظمی، میثم (۱۳۹۸). تحلیل روش‌های تربیت قرآنی. مطالعات قرآن و علوم، ۳ (۶).
- حجازی، سیده زهرا (۱۳۹۳). اوصاف و مصادیق خیانت از منظر قرآن و روایات. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
- خادم جهرمی، حامده (۱۳۸۷). قرآن و اتحاد اسلامی، فرهنگ کوثر، شماره ۷۵.
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۷۷/۰۹/۰۱). بیانات در مراسم اختتامیه مسابقات قرآن. قابل دسترس در: <https://khl.ink/f/2919>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۴/۰۳/۰۲). بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در سی و دومین دوره مسابقات بین‌المللی قرآن کریم. قابل دسترس در: <https://khl.ink/f/29818>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۸/۰۵/۰۳). بیانات در دیدار جمعی از قاریان. قابل دسترس در: <https://khl.ink/f/7501>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۷۵/۰۸/۰۶). بیانات در دانشگاه افسری نیروی زمینی ارتش. قابل دسترس در: <https://khl.ink/f/2816>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۳/۰۴/۰۸). بیانات در محفل انس با قرآن. قابل دسترس در: <https://khl.ink/f/26828>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۶۹/۰۱/۱۰). خطبه‌های نماز جمعه تهران. قابل دسترس در: <https://khl.ink/f/2286>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۹). تفسیر سوره برانت. انتشارات انقلاب اسلامی، چاپ نهم.

- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۹/۰۷/۱۴). *بیانات مقام رهبری در دیدار نخبگان جوان*. قابل دسترس در: <https://khl.ink/f/10233>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۷۴/۰۸/۱۷). *بیانات در دانشگاه امام حسین (ع)*. قابل دسترس در: <https://khl.ink/f/2773>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۶/۰۱/۲۱). *بیانات در دیدار نوروزی جمعی از مسئولان کشور*. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=36176>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۵/۰۹/۲۳). *بیانات در مراسم جشن تکلیف دانش آموزان*. قابل دسترس در: <https://khl.ink/f/35137>
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۰/۰۶/۲۸). *بیانات در دیدار جمعی از حافظان و قاریان نونهال و نوجوان کشور*. قابل دسترس در: <https://khl.ink/f/3086>
- خمینی، سید روح‌الله (۱۳۹۱). *تهذیب نفس و وسوسه و سلوک از دیدگاه امام خمینی*. تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- خمینی، سید روح‌الله (۱۳۸۹). *صحیفه امام*. تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ج ۱۵-۱۴، ۱۰، چاپ پنجم.
- دهقانی، محمد مهدی (۱۴۰۲). *اصول و شیوه‌های تربیت در قرآن کریم*. بنیاد علمی فرهنگی هاد.
- رحمتی، محمد (۱۳۹۶). *دیدگاه قرآن درباره ستم‌پذیری و ستم‌ستیزی*. *روزنامه کیهان*، شماره ۱۹۸۲۷، ص ۶.
- شمخی، مینا (۱۳۹۴). *تأثیر تربیت قرآنی بر تبلور کمال انسانی*. *آموزه‌های تربیتی در قرآن و حدیث*، ۱(۲)، ص ۵۹-۷۶.
- علاء‌الدین، سید محمدرضا (۱۳۸۷). *اهداف تعلیم و تربیت قرآنی در نگاه چهارده معصوم*. *کوثر*، شماره ۲۷، ص ۱۱۰-۱۲۲.
- علوی‌نژاد، سید حیدر (۱۳۹۸). *واقع‌گرایی تربیت قرآنی از نگاه سید قطب*. *پژوهش‌های قرآنی*، ۱۶(۶۱)، ص ۱۶۰-۱۳۸.
- فرهادیان، رضا (۱۳۹۰). *مبانی تعلیم و تربیت در قرآن و احادیث*. قم: موسسه بوستان کتاب، چاپ چهارم.
- فضل‌الله، محمدحسین (۱۳۷۸). *تربیت قرآنی*. بشارت، شماره ۱۲.
- قاسمی شهری، سید علی؛ توکلی خانیکی، محمدجواد (۱۳۹۹). *بررسی نقش تربیتی نشاط معنوی با توجه به گزاره‌های قرآنی و روایی*. *آموزه‌های تربیتی در قرآن و حدیث*، ۶(۱)، ص ۱۴۳-۱۵۹.
- مهدی‌زاده، حسین (۱۳۸۱). *کاوشی در ریشه قرآنی واژه تربیت و پیامد معنایی آن*. *معرفت*، شماره ۵۹.
- نظری، احمد (۱۳۹۶). *بررسی عوامل بنیادین تربیت در پنج سوره آغازین نزول*. *مطالعات تفسیری*، ۸(۳۲)، ص ۱۶۰-۱۴۵.
- نظری، محمدعلی (۱۴۰۰). *صورت‌بندی مفهوم پیشرفت براساس آیات و روایات*. *یافته‌های تفسیری*، ۱(۲)، ص ۲۱-۵۰.
- یوسف‌پور، لیلا (۱۳۹۷). *تربیت قرآنی خانواده در عصر حاضر و چالش‌های پیش‌رو در بین جوانان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم قرآنی مراغه.